

Landgoed Zonnestraal

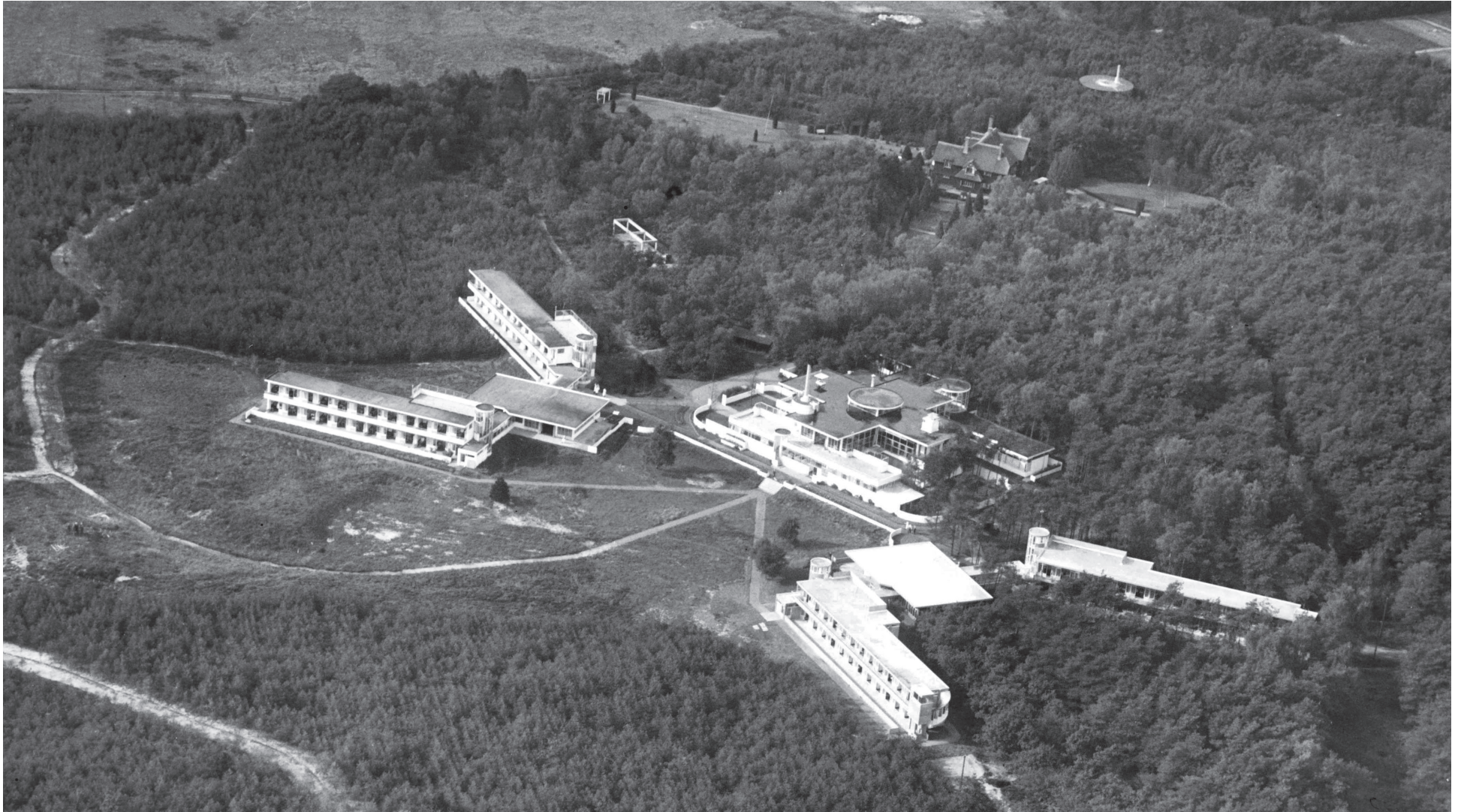
Ontwerp buitenruimte Pampahoeve en omgeving

Bureau Peter de Ruyter landschapsarchitectuur

Landgoed Zonnestraal, Hilversum

Ontwerp buitenruimte Pampahoeve en omgeving

Bureau Peter de Ruyter landschapsarchitectuur, oktober 2013

De ligging van de Pampahoeve met formele tuinen ten noordwesten van het Sanatorium Zonnestraal. Situatie rond 1931 (bron: Aerocarto / gemeente Hilversum)

Aanleiding

Op verzoek van de locatiemanager Landgoed Zonnestraal bv is een ontwerp gemaakt voor de directe omgeving van Villa Pampahoeve op Landgoed Zonnestraal in Hilversum. Villa Pampahoeve, gebouwd omstreeks 1911 kent de status van rijksmonument. Doel van het ontwerp voor de buitenruimte is om de omgeving van de Pampahoeve conform het Ruimtelijk Plan uit 2012 een eigen kwaliteit te geven binnen het geheel van het Landgoed.

De oorspronkelijke aanleg van de buitenruimte van de villa met formele tuinen in 'boskamers' is leidraad geweest voor het ontwerp anno nu. De folly, het prieel aan het einde van de zichtlijn vanuit het huis, wordt in het ontwerp op eigentijdse wijze teruggebracht. Speciale aandacht is besteed aan de randen van de boskamers en de omgeving van de hoofdentree van de villa.

Op termijn doet zich de mogelijkheid voor om ook het gebied tussen Pampahoeve en het Ter Meulen paviljoen nader in te richten. Door het verwijderen van de portocabins van de oogkliniek ontstaat er de ruimte om een parkeerplaats te maken voor circa 60 auto's, ingekaderd door groen. Op deze manier ontstaat er rondom de Pampahoeve een groene buffer die de eigenheid van de villa benadrukt. Op deze wijze wordt stap voor stap, passend binnen een samenhangende visie op routing, materialisering en beplanting, toegewerkt naar een forse impuls voor de ruimtelijke kwaliteit op Landgoed Zonnestraal. Een kwaliteit passend bij de mogelijke nominatie tot Unesco Werelderfgoed de komende jaren.

Peter de Ruyter, landschapsarchitect

Haarlem, oktober 2013

Geschiedenis Pampahoeve

Tot 1911 is Zonnestraal een bosgebied dat het Loosdrechtse Bos wordt genoemd. Met de aankoop van het bosgebied door Frederik Smidt in 1911 komt Zonnestraal in een volgende fase terecht. De strakke bosbouwkundige structuur met lanen wordt deels verlaten en maakt plaats voor een parkaanleg met gazons en solitaire bomen. De nieuwe eigenaar bouwt een villa in tudorstijl als hart van de nieuwe aanleg; de Pampahoeve, in de rand van het bos aan de westzijde van het terrein. De villa Pampahoeve wordt omringd door strakke parterres van gras in het bos, groepen rododendrons en op grotere afstand kronkelige lanen en paden die een reeks van 'bosjuwelen' aaneenrijgen. Ook de hoofdente tot de villa, vanaf de Bosweg, krijgt in deze periode een gebogen verloop. De bosjuwelen of follies bestaan onder andere uit een prieeltje op het uiteinde van de grote parterre en een piramide en een droge vijver aan de andere zijde van de Bosweg.

Met de komst van Sanatorium Zonnestraal in 1928 verandert er voor de directe omgeving van de Pampahoeve nog niet veel. Waar het sanatorium van Duiker de relatie met het landschap en de openheid van de heide zoekt, blijft de villa zijn eigen kwaliteit behouden met de 'intieme' bos- of tuinkamers in directe relatie met de vertrekken in de villa. Pas na de tweede wereldoorlog vinden er grootschalige veranderingen plaats, niet passend bij de zorgvuldig gedetailleerde tuinaanleg rondom de villa. Met de komst van Ziekenhuis Hilversum op Landgoed Zonnestraal wordt een reeks van barakken toegevoegd in de kern van het landgoed. Ook de boskamers van Pampahoeve ontkomen niet aan de willekeurige plaatsing van de barakken. Dwars op de zichtlijn van de grote tuinkamer worden tijdelijke barakken geplaatst om de ruimtenood te ledigen.

In de huidige situatie zijn de barakken grotendeels weer verwijderd. Recent nog zijn de barakken van het oogziekenhuis weggehaald tussen Pampahoeve en Ter Meulen paviljoen. Wat overblijft is een omgeving van de Pampahoeve die op onderdelen een versleten indruk maakt en wel een opknapbeurt kan gebruiken.

Bestandskaart van Landgoed Pampahoeve ten behoeve van Sanatorium Zonnestraal van de Nederlandse Heidemaatschappij uit 1919

Barakkenbouw op Landgoed Zonnestraal in de periode na het Sanatorium, luchtfoto 1954
(bron: Aerocarto, gemeente Hilversum), linksonder Villa Pampahoeve.

Huidige situatie

- 8 De grote boskamer van Villa Pampahoeve ten zuidwesten van het huis. Opvallend is het relict van een vijver, uit de periode van de barakken, in het lage deel van het grasveld. Twee grote taxussen ondersteunen de zichtlijn vanuit het huis.

- Rand van de boskamer aan de noordwestzijde met pad en berkenlaantje en bankje in de noordelijke bosrand. Berkenlaantje is niet volledig en mist een aantal bomen.

Kleine boskamer aan de zuidoostzijde van de villa. Boskamer is vrijwel volledig volgegroeid door meerstammige coniferen (Juniperus). Ook de randen van de kamer zijn weinig uitgesproken.

De villa kent een mooi grindterras met een gemetselde terrasrand, die vanuit het huis de overgang vormt naar het gazon. De rand van het terras is niet volledig. De muur is niet overal compleet en ornamenten, zoals dit kraantje zijn kapot.

10 Voorzijde van de Pampahoeve is nu een verkeersplein met asfalt en heeft niet de groene uitstraling die het vroeger had.

Recent opgeruimde barakken van Oogziekenhuis Zonnestraal in het gebied tussen de Pampahoeve en het Ter Meulen paviljoen (augustus 2013, foto Erich Nagel)

Voorstel ontwerp

Essentie van het ontwerp is dat de oorspronkelijke boskamers in het verlengde van de assen van de Pampahoeve weer een duidelijk eigen gezicht krijgen met behoud van de intieme sfeer. Het gezicht van de boskamers is geïnspireerd op het verleden zonder dat er een reconstructie van de situatie anno 1911 plaatsvindt. Dat laatste zou ook niet kunnen doordat de ruimten van maat zijn veranderd. Met name de zijtuin is kleiner geworden door allerlei (bouwkundige) activiteiten uit het verleden.

Tenslotte is er op dit moment onvoldoende onderhoudsbudget om een intensief beheer van de tuinen anno 1911 te kunnen garanderen. Met een beperkt aantal ingrepen wordt een groot deel van de oude luister hersteld en door het toevoegen van twee eigentijdse elementen, een modern prieel en een lijnvormige vijver wordt de link gemaakt met het landgoed van de 21e eeuw.

Pampahoeve oude situatie

- bomen, bestaand
- bomen, bestaand, ingemeten
- Rhododendron
- bestaande kleine vijver
- rijweg
- voetpad
- grindterras rondom Villa Pampahoeve
- bebouwing
- talud (vrijwel verdwenen)

Pampahoeve nieuwe situatie

- bomen, bestaand
- bomen, bestaand, ingemeten
- bomen, nieuw
- Rhododendron + Hydrangea nieuw
- water-element, lijnvormige vijver
- rijweg asfalt, afgestrooid met donkergrijs split
- voetpad
- bestaand terras rondom Pampahoeve
- bebouwing
- follie, eigentijds prieeltje
- hersteld talud rondom kleine parterre
- toe te voegen bank

Grote parterre

De huidige grote boskamer is al een prettige ruimte die mooi aansluit op het terras met trapjes en de indeling van de villa. Een verbeterpunt is de beëindiging van de ruimte aan de westzijde. De ruimte is hier onduidelijk gedefinieerd en mist een beëindiging. Door een duidelijke beëindiging te maken in de vorm van een 'remake' van het oorspronkelijke prieeltje wordt niet alleen de plek verduidelijkt, maar ontstaat er ook een aantrekkelijk einde van de zichtlijn vanuit het huis tussen de bestaande taxussen door. De eigentijdse vertaling van het prieeltje zou kunnen bestaan uit een 3d-print* van hoogwaardig plastic, passend in de geest van innovatie, zo kenmerkend voor Landgoed Zonnestraal.

Om de folly een duidelijke plek te kunnen geven op de oorspronkelijke locatie dient een aantal bomen te worden gekapt, ondergroei te worden weggehaald en het wandelpad te worden verlegd naar de zuidelijke bosrand. Het berkenlaantje langs de westrand wordt steviger door een aantal bomen op lege plekken langs het laantje toe te voegen. In de directe nabijheid van het prieeltje wordt een bankje toegevoegd, zodat zittend kan worden teruggekeken naar het huis.

De kleine vijver is nu een wat vreemd relict uit de vijftiger jaren, een overblijfsel van de gemeenschappelijke tuin tussen de barakken. Het idee van een vijver op deze plek is wel passend. De westzijde van Landgoed Zonnestraal in aansluiting op het veengebied van Loosdrecht is relatief vochtig, zeker in verhouding tot de zandige oostzijde die aansluit op de Hoorneboegse heide. Een vijver benadrukt de 'natte' kant van het landgoed, de gradiënt in het terrein en kan een ecologische meerwaarde hebben voor bijvoorbeeld de watervleermuis. Ook in de huidige situatie maken reeën al gebruik van de kleine vijver als drinkplek. De kleine vijver wordt in het ontwerp vervangen door een langwerpige vijver die de zichtlijn benadrukt tussen villa en prieeltje en tegelijkertijd de lichte aflopende helling van het gazon accentueert door de ligging van de vijver als waterpas. Door de vijverrand vorm te geven met donkere hardsteenkleurige betonplaten ontstaat er een fraai en robuust geheel die de maat en allure van de grote parterre benadrukt.

*zie bijvoorbeeld ook site DUS-architects, Amsterdam

Situatie tuinen Pampahoeve omstreeks 1931 met linksboven het oorspronkelijke prieeltje aan het uiteinde van de grote parterre (bron: Aerocarto, gemeente Hilversum)

Zicht op Villa Pampahoeve vanuit het nieuwe prieeltje (3D-print) met lijnvormige vijver

Kleine parterre

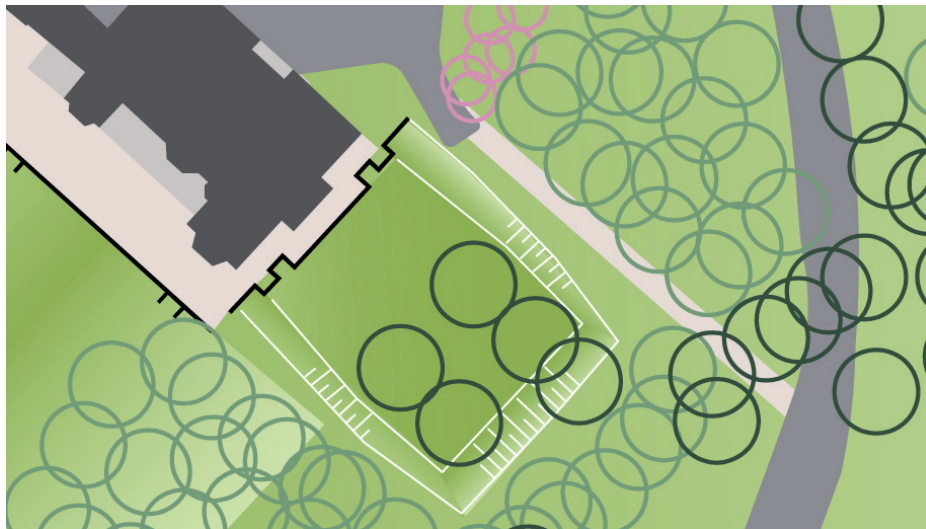
De kleine boskamer is op dit moment vrijwel volledig dichtgegroeid. De omringende bomen zijn uitgegroeid en de vier solitaire coniferen (Juniperus) zijn dusdanig groot geworden dat de ruimtewerking van de parterre daardoor is verdwenen. En dat is jammer, want ook deze kleine grasparterre had van oorsprong een duidelijke en fraaie relatie met het terras en de zijbeuk van de villa.

De oplossing is om deze parterre flink op te schonen. De vier uitgegroeide coniferen worden gekapt en vervangen door zuilvormige, smal opgaande bomen met een fraaie gele herfstkleur; de Ginkgo biloba. Ook de rand van de parterre wordt kritisch bekeken en waar nodig uitgedund. De steilrand (het talud langs de rand) van de kleine parterre wordt hersteld met de grond die vrijkomt bij het graven van de vijver in de grote parterre. Op het talud worden rododendrons aangeplant en hydrangea's in forse groepen. Op deze wijze krijgt de kleine parterre een omranding met een eigen gezicht, die tevens aansluit op de grote groepen rododendrons bij het voorplein van de Pampahoeve.

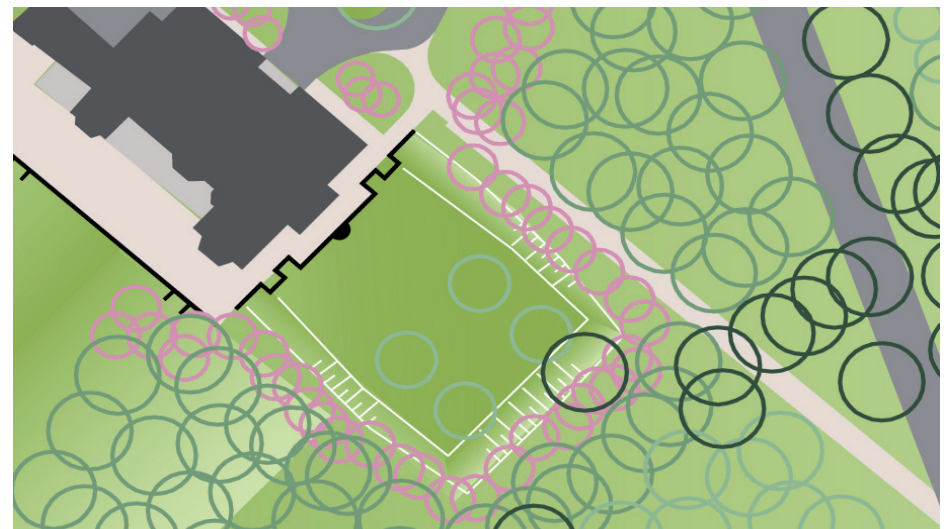

Rhodo, Hortensia en Ginkgo als kleine boom

16

Huidige situatie kleine parterre

Nieuwe situatie kleine parterre

Terrasrand

Het grindterras rondom Villa de Pampahoeve is fraai, geeft allure aan de villa en is een logische tussenstap tussen huis en tuin. Het is jammer dat de rand van het terras bestaande uit een bakstenen muurtje op een aantal plekken slijtage vertoont. Hoeken brokkelen af, delen ontbreken. In de loop der tijd zullen deze plekken slechter worden, waardoor de stabiliteit van de hele muur in het gedrang komt. Zaak is dan ook om niet te lang te wachten met herstel van de muur, de treden en bijvoorbeeld ook de kraan in de muur die grenst aan de kleine parterre. Ook de aansluiting van de taluds op het muurtje dient integraal onderdeel te zijn van het herstel van de terrasrand.

Zijn de grasparterres relatief eenvoudig van inrichting, de detaillering en verfijning zit in de rand van het huis; de rand van het terras.

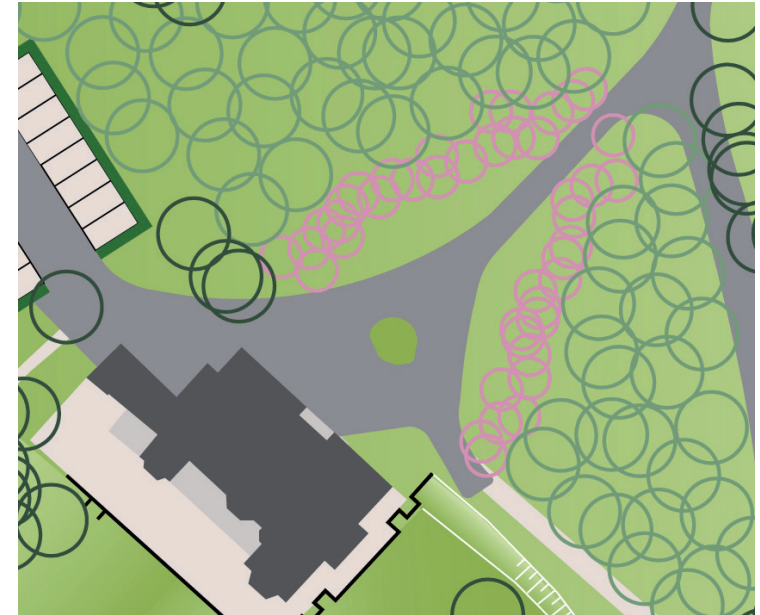

Voorplein

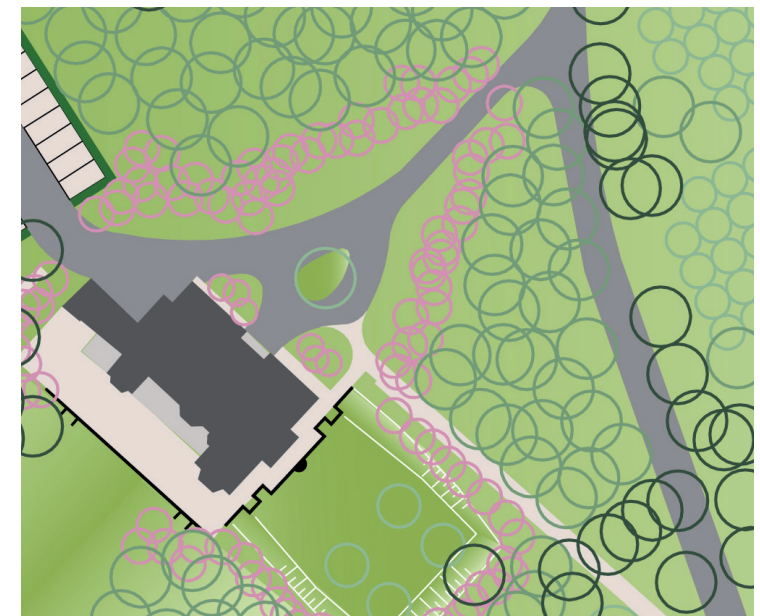
Het voorplein voor de Pampahoeve was oorspronkelijk veel groener van karakter met twee bomen (haagbeuken) in een ovaalvormig grasperk en een tuinachtige inrichting met taxussen en buxusranden. In de huidige situatie is er sprake van een verkeersplein met veel asfalt en een stenige uitstraling, niet passend bij de landelijke en 'romantische' uitstraling van de villa. Wat wel zeer fraai is zijn de brede en hoge randen van Rhododendrons, aan weerszijden van de gebogen entreeroute naar de villa. Tussen de Rhodo's door opent zich opeens het zicht op de rijk gedetailleerde gevel van de Pampahoeve.

In het ontwerp wordt, rekening houdend met de bochtstralen van auto- en vrachtverkeer anno nu, waar mogelijk weer groen toegevoegd. Dit is wel groen dat tegen een stootje kan en minder onderhoud vergt. Dit gebeurt bij het huis in de vorm van grasperken met verhoogde randen die aansluiten op de gevel. Aan de grasperken worden bloeiende hortensia's toegevoegd die fraai afsteken tegen de donkere gevel. Centraal komt een 'druppelvormig' grasperk te liggen in het hart van het voorplein, omringd door schuin oplopende brede banden (zie ook detail rotonde einde Bosweg). Op het bolvormig oplopende grasperk komt gezien de beperkte ruimte één grote boom te staan, een Liriodendron tulipifera (tulpenboom) met fraaie bloemen en herfstkleur. Het bestaande asfalt krijgt een nieuwe slijtlaag van donkergrijs split, passend in de lijn van verharding voor het hele landgoed (secundaire route).

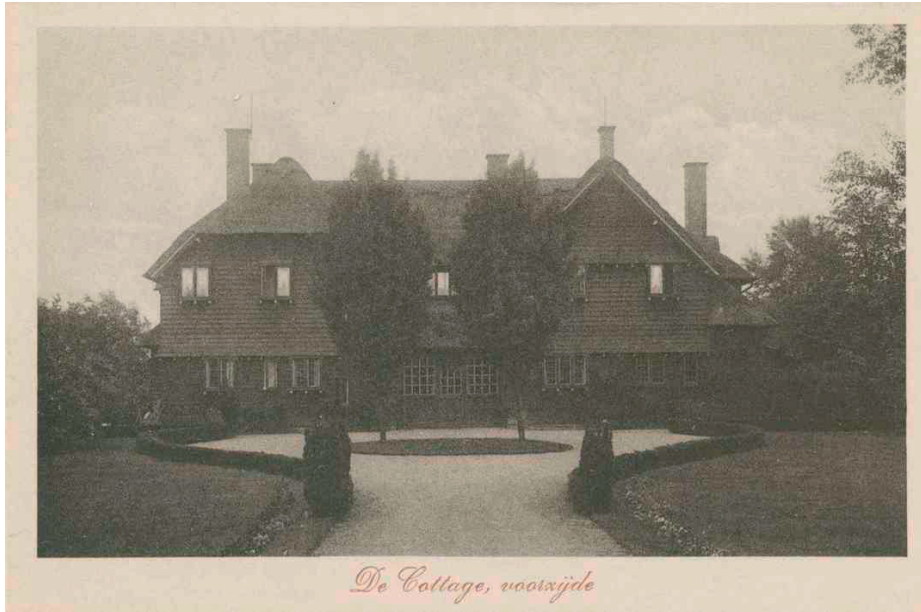
Door de toepassing van nieuwe vormen van groen wordt de oude luister hersteld, passend binnen de verkeerscondities van vandaag de dag.

Huidige situatie voorplein

Nieuwe situatie

Oorspronkelijk beeld

Huidig beeld

Nieuw beeld voorplein

Tulpenboom

Colofon

**Bureau Peter de Ruyter
landschapsarchitectuur**

Gebouw De Greiner
Voorhelmstraat 23-5
2012 ZM Haarlem
m. +31 (0)6 202 08 444

Postadres:

Zonnelaan 45
2012 TB Haarlem

info@peterderuyterlandschap.nl
www.peterderuyterlandschap.nl

Opdrachtgever

Landgoed Zonnestraal bv
Postbus 87
1230 AB Loosdrecht

Met medewerking van

Martijn AI, landschapsarchitect
Haarlem